

РОЛЯТА НА ПОМОЩНИК-ФАРМАЦЕВТИТЕ В ЕВРОПЕЙСКИТЕ СТРАНИ

София Мартинова¹, Клара Докова²

¹Студент от специалност „Помощник-фармацевт“, Медицински колеж,
Медицински университет - Варна

²Катедра „Социална медицина и организация на здравеопазването“,
Медицински университет - Варна

THE ROLE OF ASSISTANT PHARMACISTS IN EUROPEAN COUNTRIES

Sofia Martinova¹, Klara Dokova²

¹Student, „Assistant Pharmacist“, Medical College, Medical University of Varna

²Department of Social Medicine and Healthcare Organization, Medical University of Varna

РЕЗЮМЕ

Статията цели да представи специфичните особености на обучението на „помощник-фармацевти“, техните професионални отговорности и основни дейности в професионалната им работа в Европейските страни.

Материал и методи: Проведено е систематично търсене на научни публикации в базите PubMed и Google Scholar с ключовите думи: „помощник фармацевт“, „фармацевт – техник / асистент-фармацевт“, „Европа“ и имената на всяка страна членка от Европейския съюз. Извършен е описателен тематичен анализ на събраната информация по отношение на професионалните дейности и отговорности на помощник – фармацевтите в Европейските страни.

Резултати: Открихме седем публикации, които представят информация и сравнителен анализ на обучението и отговорностите на различните здравни професионалисти влизащи в роля на „помощник фармацевти“ в европейските страни както болнични така и в аптеки в общността. Сравнителният анализ е базиран на проучване на Европейската асоциация на помощник-фармацевтите от 2017 г. относно обучението и работата на тези здравни професионалисти в Европа.

Заключение: Обзорът показва високото ниво на университетското обучение на помощник – фармацевтите в България. Нормативното ре-

ABSTRACT

The present paper aims to present the specific characteristics of the education of pharmacy assistants, their responsibilities and professional activities in the European countries.

Material and methods: A search of scientific publications was performed in PubMed and Google Scholar with key words „pharmacy assistant“, „pharmacy technician“ and „Europe“. A descriptive thematic analysis of the collected information on the professional activities of pharmacy assistants in Europe is performed.

Results: We found seven publications that present information and comparative analysis of the education and responsibilities of various professionals working and assisting the pharmacists in both community and hospital pharmacies. One of these is the 2017 survey of the European association of pharmacy technicians on the work education of pharmacy technician in Europe.

Conclusion: The review of the European practices reveals a high level of university education of the pharmacy assistants in Bulgaria in comparison to other countries. The regulation of the independent activities of the professionals and those performed under pharmacist's supervision in our country lags behind other European examples.

Keywords: pharmacy assistants, Europe, education, professional activities

гулиране на самостоятелните дейности, които помощник фармацевтите могат да извършват в нашата страна, както и дейностите под надзор на фармацевти съществено изостава спрямо практиката и примерите на другите европейски страни.

Ключови думи: помощник-фармацевт, Европа, обучение, права

ВЪВЕДЕНИЕ

Лекарствоснабдяването е важен процес, свързан с опазване и подобряване здравето на населението. Мисията на фармацевта и помощник-фармацевта е да обслужва обществото професионално и отговорно, като осигуряват подходящо и правилно използване на лекарствата, медицинските изделия и фармацевтичните услуги, за да се постигне оптимален терапевтичен резултат (1). Информираността за организацията на фармацевтичната дейност не само в България, но и в европейски и международен аспект създава предпоставки за двупосочен обмен на добри практики.

В различните държави професионалистите, помагачи на фармацевтите, най-често са наричани *pharmacy-technician*, превеждано на български език като „аптечен техник“, термин, който ще използваме в настоящата работа. В някои европейски страни се срещат и други специфични названия. Например във Великобритания наред с аптечните техници работят и т.нар. *pharmacy-assistants* – „аптечни асистенти“ (2). Професионалисти със същото название, но с различни отговорности работят и в Холандия, където има и фармацевтични консултанти (4). В Дания за професията помощник-фармацевт се използва названието *pharmasopomist* – фармакономист, а в Швеция наред с аптечните техници работят и *prescriptionists* – „прескрипционисти“, изписващи лекарства (4).

Ако професията на магистър-фармацевта е регулирана от Европейския съюз чрез Директива 36 от 2005 г., обучението и дейностите изпълнявани от помощник-фармацевтите все още не са международно стандартизирани, което води до съществуване на разнообразни практики.

Целта на настоящата работа е да проучим и представим специфичните особености в обучението, правата и отговорностите на професии-

те в европейските страни, близки до професията помощник фармацевт в България.

МЕТОДИ

Направено е търсене на публикации в Pubmed и Google Scholar с ключови думи *pharmacy assistant*, *pharmacy technician*, роля, обучение, професионални дейности, „Европа“. Извършен е описателен тематичен анализ на съдържанието на откритите публикации.

РЕЗУЛТАТИ

Прегледът на литературата се базира на 7 публикации, от които едната представя проучване на Европейската асоциация на аптечните техници, проведено през 2017 г. сред 20 европейски страни, 14 членки и 6, които не са членове на Асоциацията (5). Още по-малко е проучването на Koehler T. et Brown A. (2017), обхващащо информация от 193 институции в 67 държави (6).

Първият раздел от резултатите представя спецификите в обучението на аптечните техници, следващият – задачите и отговорностите, които помощниците на фармацевтите имат право да извършват самостоятелно или под надзор на фармацевт, а третият - новости във възможностите за професионална реализация на помощник-фармацевтите в Европа.

1. Обучение

Обучението на професионалистите, които работят като помощник-фармацевти, се осъществява на различни нива в европейските страни. В десет от изследваните страни в проучването на Европейската асоциация на аптечните техници то се провежда на ниво средно професионално образование. В осем страни обучението се провежда след получено средно образование и завършва с придобиване на диплома, а в Литва, Португалия, Холандия, Дания обучението е най-близко до българското, като завършва с придобиване на образователно-квалификацион-

на степен „Професионален бакалавър“ или „Бакалавър“. След успешно завършване на курса на обучение се присъждат по 120 кредита в Ирландия, 180 съответно в Дания, Финландия, Литва и Малта, а в Португалия – 240 кредита. За останалите държави не е посочено придобиване на кредити.

Обучението на аптечните техници се провежда най-често в професионални или политехнически училища или колежи (медицински), асоциирани с университети. Продължителността на обучение е между 2 и 4 години, като тези варианти се срещат поравно в по 6 от проучваните страни. За Швеция е посочено, че обучението е по-малко от две години, а в Дания 2.5 години. В няколко страни като Хърватска, Сърбия, Великобритания, Холандия може да се започне обучение за аптечен техник след завършени 8 години на обучение, във Финландия след 9 години, в Естония, Исландия, Норвегия Дания след десетгодишно обучение, а за останалите страни това е възможно след 11-12-годишно обучение, т.е след завършено средно образование.

По отношение на съдържанието на Единните държавни изисквания за помощник-фармацевт в България и дисциплините, включени в обучението в изследваните 20 страни, няма много съществени разминавания. В немалко университети се изучават дисциплини свързани с физика, биофизика, математика, каквито липсват в българските държавни изисквания. От специалните дисциплини в доста страни се изучава козметика и фармако-икономика като самостоятелни предмети. Същевременно ЕДИ в България са предвидили значителен брой часове по патология, а дисциплината не е включена в обучението на помощник-техниците в нито една от проучваните 20 страни.

Съществуват проучвания, които разкриват по-сложна система от степени на обучение и съществуване на разнообразие от професии в областта на фармацията, които работят в екип с фармацевтите, а не само аптечни техници. Така в Холандия освен помощник-фармацевти има и фармацевт-консултанти, които имат междинна позиция между помощник-фармацевта и фармацевта. Той е с бакалавърска степен, специализирал в областта на фармацевтичните грижи и безопасния прием на лекарства, занимава се с проекти и изследователска дейност.

Направеният преглед показва, че обучението на помощник-фармацевтите в България следва най-добрите практики в Европа.

2. Задачи и отговорности на помощник-фармацевтите в Европа

Тази част е структурирана в съответствие с проучването на Европейската асоциация на аптечните техници от 2017 г., което представя информация за професионалните дейности на помощник-фармацевтите в 14 страни: Хърватия, Чехия, Дания, Финландия, Франция, Германия, Унгария, Ирландия, Норвегия, Португалия, Сърбия, Словения, Швеция и Великобритания (7). Анализът на дейностите е структуриран в следните теми: обслужване на клиенти, изпълнение на рецепти, работа с лекарствени продукти на специален режим, изготвяне на магистрални продукти и работа с единични дози.

2.1. Обслужване на клиенти

Работата на помощник-фармацевтите с клиенти разглежда следните права: да вземат рецептата от пациента, да я приложат към фармацевтичното досие на пациента; да вземат личните данни на пациента, да задават въпроси свързани с алергия, странични ефекти от медикаменти, взаимодействие между медикаменти, да обсъждат сила, доза, вид на лекарство и т.н.; право да съветват пациента по медикаментите в рецептата, право да препоръчат медикамент, който може да се получи без рецепта (ОТС) и др. Пълни права в тази част имат помощник-фармацевтите от Дания, Германия, Португалия и Великобритания, с по едно ограничение са тези от Унгария, Ирландия и Швеция, а с две - Франция и Норвегия. По-големи ограничения имат работещите в Чехия, Финландия, Сърбия и Словения, където помощник-фармацевтите не могат да вземат рецептата от пациента и да обсъждат с него алергии, странични реакции, дози и др.

Помощник-фармацевтите в Дания, Франция, Германия, Ирландия и Португалия имат право да отправят въпроси към предписващия рецептата по отношение на доза, взаимодействия с други приемани медикаменти от пациента и др. В изключителни случаи те имат право да правят необходимите промени след консултация с предписващия. Въпреки че и двете горепосочени действия могат да се извършват при известни условия, например присъствие и консулт с квалифициран фармацевт или издаване на нова рецепта, тези права са официално дадени на професионалистите.

Право да изпълняват рецепта, съдържаща контролирани лекарства, имат помощник-фармацевтите в Дания, Франция, Германия Ирландия, Норвегия, Португалия, Швеция. Право да приготвят продукти по магистрални предпи-

сания, без надзор от фармацевт имат помощник-фармацевти в Чехия, Франция, Португалия и Швеция. В Германия рецептата трябва да бъде проверена преди изготвянето ѝ, след което аптекният техник може да я приготви. В Унгария помощник-фармацевт има право само да смеси съставките. Измерването на различните активни/неактивни съставки може да се извършва само от фармацевт. В Словения приготвянето на лекарствени продукти по магистрални предписания е ежедневие, но под наблюдението на фармацевт.

2.2 Работа с единични дози

Помощник-фармацевтите подготвят, пакетират, разпределят и продават лекарства в единични дози в Дания, Германия, Ирландия, Норвегия, Сърбия и Швеция. Без надзор на фармацевт помощник-фармацевтите могат да отпускат единични дози в Дания, Ирландия и Швеция.

Във Франция дозирането на единична доза почти не съществува, с изключение на контролирани лекарства (като морфин). В Германия обществените аптеки извършват дозиране на единична доза само за домове за стари хора и някои други институции, а не за пациенти в аптеката. Само около 10% от германските аптеки дозират в единична доза. В Сърбия и Словения само фармацевтичните техники в болничните аптеки подготвят лекарства в единична доза. Във Великобритания единични дози се приготвят само в автоматични дозиращи системи.

В международното проучване на Koehler T. et al (2017) е наблегнато на съществените разлики в самостоятелността на действията на помощник-фармацевтите в зависимост от това дали работят в голям, или малък град, или селски регион/място, като последните са много по-самостоятелни. Най-контролирана част от работата на помощник-фармацевта са консултациите, които дава за пациентите, докато в снабдяването и поръчките помощник-фармацевтите са изцяло самостоятелни (б).

Нови роли на помощник-фармацевтите

Открихме няколко публикации, представящи нови, интересни роли на помощник-фармацевтите като част от лекуващите екипи както в болнична, така и в извънболнична среда. Във Великобритания са описани аптекни техники, които изпълняват специфична роля на специалисти по антикоагулантна терапия с варфарин в различни болнични отделения. Задачите на тези професионалисти се състоят в провеждане на назначена терапия, след преценка на условията за стартиране и безопасно провеждане на те-

рапията. При установяване на проблем специалистът аптечен техник се консултира с фармацевт в екипа. Аптекният техник работи с пациента, събира необходимата пациентска информация и дава съвети към пациента за необходими действия в различни ситуации – екстракция на зъб, взета по грешка двойна доза, травма и др. В периода 2016-2017 г. в болнични отделения от две британски болници е проведен експеримент с назначаване на помощник-фармацевти, като всеки отговаря за провеждане на медикаментозното лечение на 15 пациенти. Помощник-фармацевтите са отговаряли за изписване на назначената терапия от болничната аптека и раздаването на медикаментите към пациентите и контрол при изпълнението на предписаното лечение.

Резултатите от експеримента са показали, че помощник-фармацевтите са полезни участници в лечебния екип и спомагат за освобождаване навреме на медицинските сестри за пряката им работа с пациентите (8). Тенденцията за по-активно и широко въвличане на помощник-фармацевтите в индивидуалното консултиране на пациентите в общността и болницата започва не само да се обсъжда, но и практикува и в други страни - Франция, Швеция и други европейски държави (4,9,10).

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Извършеният обзор показва, че в Европа съществува значително многообразие както в обучението, така и във възможностите за професионална реализация на помощник-фармацевтите. Опитът на нашата страна е сред най-добрите съществуващи практики в обучението на тези здравни професионалисти. Разкриват се все по-широки възможности за активно участие на помощник-фармацевтите в екипите, осигуряващи медикаментозно лечение при специфични болестни състояния на пациентите.

ЛИТЕРАТУРА

1. Министерство на здравеопазването, Правила за добра фармацевтична практика. 2020.
2. F. Moss, "Pharmacy technicians: an assessment of the current UK landscape, and proposals to develop community pharmacist and pharmacy technician roles and skill mix to meet the needs of the public."
3. R. Mullen and Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, Skill mix in community pharmacy: exploring and defining the roles of dispensary support staff. London: Royal Pharmaceutical Society of Great Britain, 2004.

4. European Association of Pharmacy Technicians, "Education and Training Programmes of Pharmacy Technicians European Survey," 2017. <https://www.eapt.info/pharmacy-technician-in-europe/> (accessed Feb. 27, 2021).
5. T. Koehler and A. Brown, "A global picture of pharmacy technician and other pharmacy support workforce cadres," *Research in Social and Administrative Pharmacy*, vol. 13, no. 2, pp. 271–279, Mar. 2017, doi: 10.1016/j.sapharm.2016.12.004.
6. European Association of Pharmacy Technicians, "European Survey Community Pharmacy Technicians." 2017, [Online]. Available: [file:///Users/klaradokova/Downloads/EAPT%20European%20Survey%20\(2017\)%20Community%20Pharmacy%20Technicians-5.pdf](file:///Users/klaradokova/Downloads/EAPT%20European%20Survey%20(2017)%20Community%20Pharmacy%20Technicians-5.pdf).
7. A. Rathbone et al., "Exploring an extended role for pharmacy assistants on inpatient wards in UK hospitals: Using mixed methods to develop the role of medicines assistants," *European Journal of Hospital Pharmacy*, vol. 27, p. ejhpharm-2018, Sep. 2018, doi: 10.1136/ejhpharm-2018-001518.
8. M. Duwez, A. Valette, L. Foroni, and B. Allenet, "[Involvement of hospital pharmacy technician for expanding medication reconciliation process in France: Actors' willingness and opinions].," *Ann Pharm Fr*, vol. 77, no. 2, pp. 168–177, Jan. 2019, doi: 10.1016/j.pharma.2018.11.003.
9. A. Gernant, O. Nguyen, S. Siddiqui, and M. Schneller, "Use of pharmacy technicians in elements of medication therapy management delivery: A systematic review," *Research in Social and Administrative Pharmacy*, vol. 14, no. 10, pp. 883–890, Oct. 2018, doi: 10.1016/j.sapharm.2017.11.012.

Адрес за кореспонденция:

София Мартинова
студент от специалност „Помощник-фармацевт“
Медицински колеж - Варна
бул. „Цар Освободител“ 84
Варна, 9000
e-mail: sofiamartinova97@gmail.com